

De rika och fattiga

I Axel Mörcks berättelse förekommer en del namn. Några av dem har blivit storheter men de allra flesta har glömts bort. Ungefär som en gammal man sa vid sekelskiftet: "Här invid åldrig kyrkogårdsmur slumra gamla riddersmän den långa eviga sömnen, och generation efter generation ha i kamp och strid, i fröjd och lek ilat fram över gravarna och försvunnit även de".

Det har skrivits mycket om Victoria Benedictsson som var gift med postmästare Christian Benedictsson. De bodde på Hörby 6 o 21. Giftermålet blev inte så lyckligt, dels genom den stora åldersskillnaden, Christian var 28 år äldre, och dels genom att de ekonomiska förhållandena i hemmet inte var så bra. Victoria tyckte om att resa och röra sig bland fint folk.

I ett försök att få in pengar försökte hon sig först på att bli artist men det blev mindre lyckat, därefter försökte hon sig på att bli författare vilket slog väl ut. Hon skrev under pseudonymen Ernst Ahlgren och blev mycket känd.

Trots framgångarna så trivdes hon inte så bra i Hörby som hon kallade för en riktig "håla". Kanske människorna i byn inte riktigt förstod henne, för det tog många år efter hennes död innan hon blev accepterad.

Hon var mycket sjuklig och var då bunden till det mörka och trångbodda hemmet vid Råbygatan. Men när hon var frisk och hade pengar företog hon långa resor. Under de sista åren tillbringade hon mycket av sin tid i Paris och Köpenhamn. Men sjukdom och förtvivlan satte sina spår och samma år (1888) som postmästare Benedictsson uppnådde sin pension tog hon sitt liv på hotell Leopold i Köpenhamn.

Victoria fick en minnestavla i Råbygatan och en byst sattes upp i parken vid Parktorget. Parken fick namn efter Ernst Ahlgren och Lilla Torggatan erhöll ett nytt namn, Ernst Ahlgrensgatan.

År 1881 tillträdde Evald Lundegård sin befattning som kyrkoherde i Hörby. Två av hans söner skulle vandra på den litterära och artistiska banan.

Axel Lundegård föddes i december 1861 och blev 1881 student i Lund. 1885 utkom han med en samling noveller som väckte föga intresse. Han kom dock igen med böcker såsom *Titania* (1892) och *Stormfågeln*

(1893) och dessa och även hans senare böcker blev stora romaner.

1905—1910 publicerade han de historiska romanerna *Drottning Margareta*, *Drottning Filippa* och *Drottning Cilla*.

Justus Evald Lundegård slog sig på den artistiska banan och blev med tiden välkänd konstnär. Han föddes i april 1860 och studerade på konstakademien i Stockholm under åren 1880—1884 och sedan vidare i München och Paris.

Han målade gärna kustmotiv och hav i storm i djärva färger men även landskapsbilder från hemtrakten.

Tavlan "Hän mot kvällningen" (1898) förvaras i Göteborgs museum och "Arilds pinjer" (1903) inköptes av Malmö museum.

Att doktor Johannes Langenheim var en högt aktad och ärad man råder det inget tvivel om. Han var av tysk härkomst och var född 1864, blev student 1880, medicine kandidat 1889, licentiat 1894.

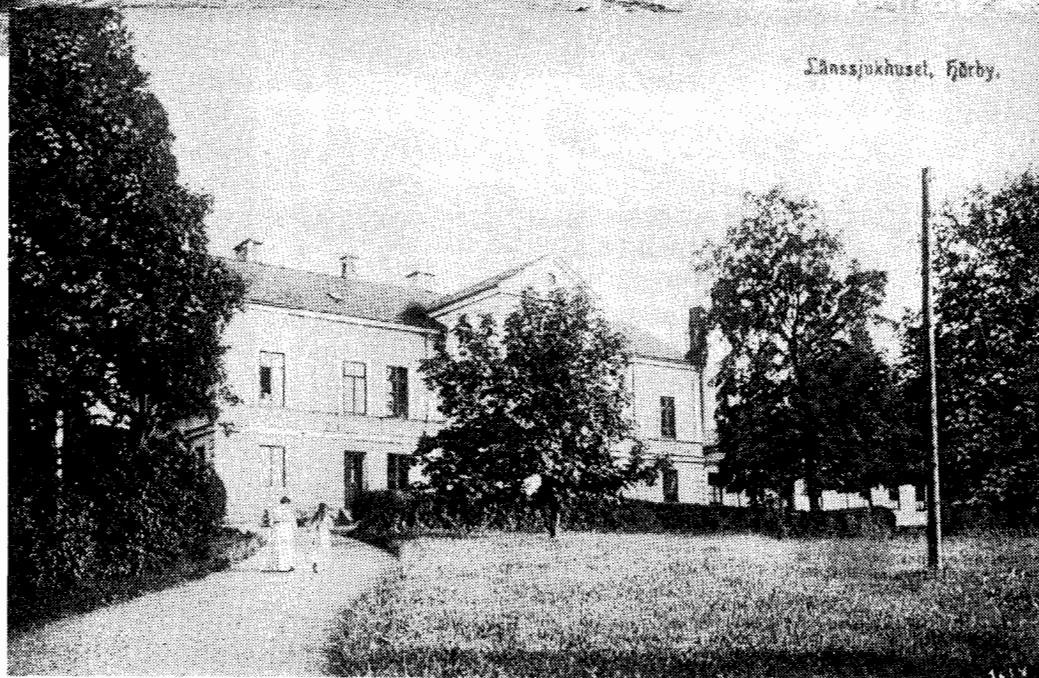
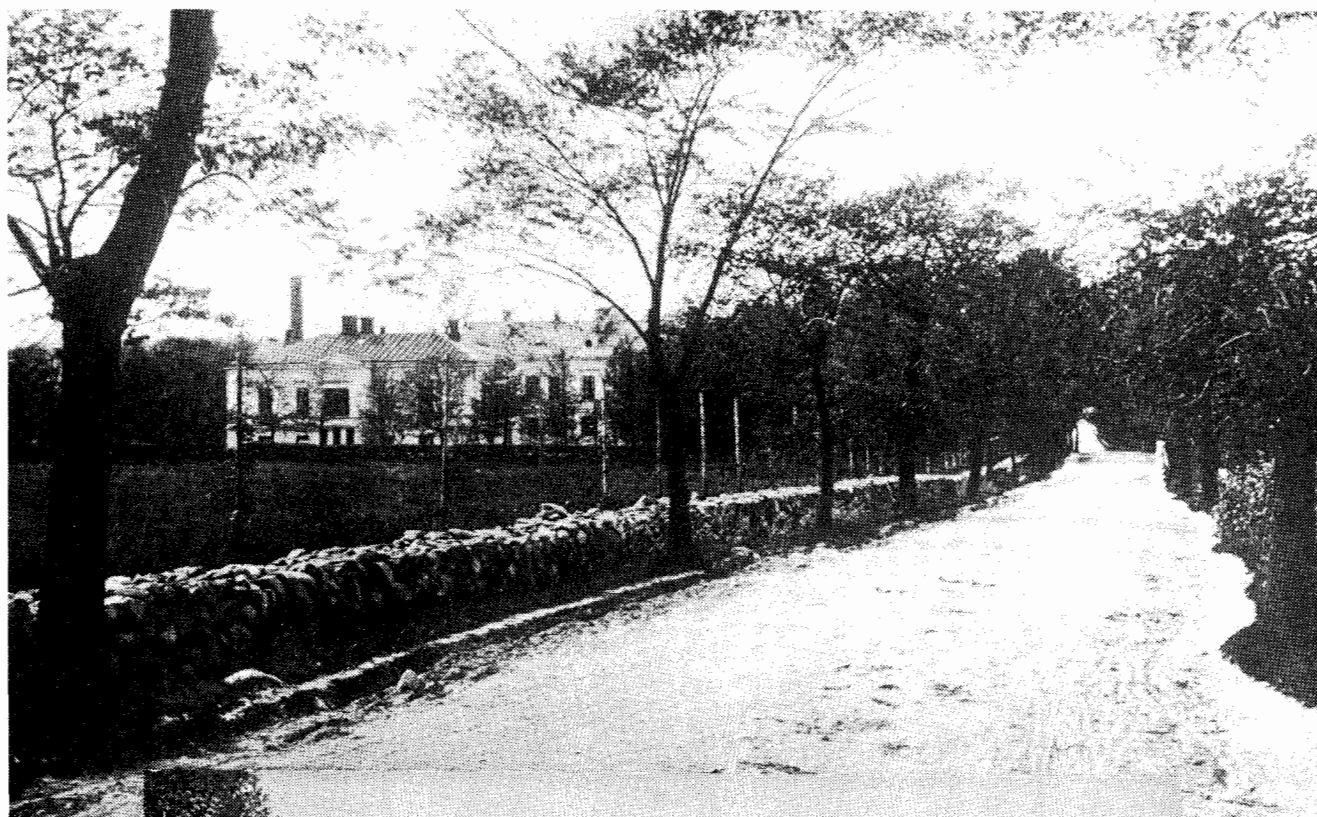
Efter flerårig kirurgutbildning som underläkare på Lunds lasarett kom han till Hörby den 1 oktober 1897. När doktor Langenheim övertog Hörby lasarett var förhållandena där otillfredsställande och bedrövliga, men snart blev lasarettet ett välordnat sjukhus under hans ledning.

Förutom arbetet på lasarettet hade han en stor och krävande enskild läkarpraktik. Han tjänstgjorde också några år som provinsialläkare vid praktiken i apoteket vid Gamla Torg. Både bittida och sent kunde han få fara ut på sjukbesök som ofta var både långa och tröttsamma.

Hans humör var alltid på toppen, öppen och rättfram.

Dr. Johannes Langenheim.

Sjögäng alltid ut sin mening om saker och ting, trots sin frispråkighet om både personer och förhållanden, ofta med träffsäkra omdömen så var både samvaro och samtal med honom uppfriskande.

I augusti 1919 avled doktor Langenheim av blindtarmsinflammation. Hela bygden sörjde hans bortgång.

Provinssiällkare L. Schröder var född 1836 i Landskrona och blev student i Lund 1854, medicine kandidat 1866, licentiat i Uppsala 1871. Efter att ha varit läkare på en mängd olika regementen blev han stadsläkare i Skara 1877. 1879 provinssiällkare i

Hörby distrikt. 1888 flyttades han till Ödeshögs distrikt och mellan 1890—1900 var han i Eksjö distrikt.

1900 avgick han med pension och 1904 avled han i Viarp, Simris socken.

Enligt en notis i Hörby-Posten Central-Skåne hade doktor Schröder varit en ansedd läkare tack vare sitt redliga och öppna sätt. När han på något av sina sjukdomsbesök såg fattigdomen råda, tog han ej betalt utan hjälpte familjen med egna medel.

Charlotte Dahl eller "Hennes nåd Dahl" som hon också kallades för, var en kraftfull och myndig dam. Hon skötte Fulltofta gods

Fulltofta.

och gjorde här stora förbättringar för både jordbruket och för de underlydandes trevnad.

1857 miste hon sin man, som avled i kolera, och hennes barn fick inte heller vara kvar i livet så värst länge.

I sin ensamhet öppnade hon sitt hem för vänner och bekanta som kom i jämn ström till Fulltofta herrgård. På ålderns höst blev hon sjuklig och kunde knappt gå, men trots detta for hon ut i häst och vagn för att inspektera sina domäner. Hon avled 1893, 73 år gammal.

I Axel Mörcks berättelser står ordet *Pauvres honteux* som betyder fattiga som sett bättre dagar och blygs att begära samhällets hjälp. 1916 fanns det i Hörby två donationer för *Pauvres honteux*. Den ena var August Svenssons, som innehöll 2000 kr. och den andra var Löfvengrenska, som innehöll 500 kr.

Fattiga människor finner man så långt tillbaka som det finns material i våra arkiv. Om inte krig och sjukdomar härjade så var det vädret. En sen vår med snösmältning fram i maj, som det var 1867 blev döden för många barn och gamla. Men det fanns missväxt vid tidigare tillfällen och vissa tider kom de tätt, till exempel åren omkring 1600 och i början av 1700-talet.

Åren 1601 – 1602 slog vädrets makter till, den 10 november 1601 kom en fruktansvärd snöstorm som fullkomligt dränkte hela södra Sverige med fyra meter höga drivor och på den tiden var husen inte så höga. Efter det satte kölden in med ner mot 30 minus-

grader. Boskapen stupade och i många fall fick man riva stall och uthus för att få bränsle. Kölden varade ut i april, då slog en sydlig vind till, all den väldiga snön smälte under några få dagar, vilket fick till följd att vattenmassor spolade bort broar och vägar. Åkrar ställdes under vatten.

Åkrarna söder om Hörbyån dränktes av de framrusande vattenmassorna och en stor sjö uppstod. Gårdar och uthus spolades bort och massor av bråte, som följt med från skogarna, låg kvar ute på åkrarna sedan vattnet sjunkit undan. Bönderna var förtvivlade men det skulle bli värre.

Man sådde där man kunde men sedan slog torkan till. Från mitten av april och till slutet av juli föll inte en droppe regn. När regnet kom fortsatte det nästan utan avbrott långt in i oktober.

Människor drevs av nöden ut på tiggarrått, men det fanns ingen som hade mat. Människor låg utmed vägarna döda av svält, hur många som dog har ingen kunnat räkna ut.

Att det var likadant i Hörby kan man med lite fantasi förstå. Nya Torg var då ett träsk och området runt om var sankt. Snösmältningen gjorde det än värre. Bönderna lämnade sina hem sedan maten tagit slut, men ingen mat fanns att få, ödet var sannerligen grymt.

I slutet av 1700-talet och under första hälften av 1800-talet växte befolkningen snabbare än näringslivet hann utvecklas. Tack vare att landet hade fred och att vaccinet var uppfunnit sjönk dödligheten radikalt. Den stora befolkningsökningen skapade den värsta fattigdomen i vår historia.

Statarfamilj.

Hundratusentals människor bodde i backstugor med jordgolv som inte kunde kallas för bostäder. Stora familjer trängdes på små utrymmen och under vinterhalvåret frös dessa stackars människor ohyggligt.

Trots att det fanns god tillgång på ved så var stugorna så dragiga att det inte gick att hålla värmen.

Tillgången till ljus var dålig och människorna tvangs då till att sitta sysslösa under den mörka årstiden.

1700- och 1800-talet var det stora fylleriets tid. I sin nöd sökte sig människorna sin tillflykt i ruset och många gånger kom arbetaren till sitt jobb lindrigt berusad för att kunna klara en tolv timmars hård arbetsdag.

En del av landsbygdens fattiga strömmade till städerna för att bli fabriksarbetare. En bostadsnöd utan like uppstod och trängseln i de bostäder som fanns var enorm. Och inte nog med det, hyran var hög. Husvärdarna skodde sig verkligen på dessa människor.

Under 1800-talet hade städerna ännu inte fått några kloaker. Sålunda kastade man ut allt avskräde på gatan, där väldiga dypölar

av förruttnelse uppstod och med en stank som var olidlig.

I början av 1800-talet fick fattighjonen gå omkring och tigga men 1847 kom en lag som förbjöd detta. I Hörby fanns ett fattighus som låg nere vid ån strax söder om gästgivargården.

På landet fanns det inte bara bönder och deras husfolk utan också torpare. Dessa torpare var arrendatorer och var skyldiga att göra dagsverken hos bönderna. Torparens hus var också sämre än bondens.

Statarna hade det sämre än torparen. Deras bostäder var dåliga och det kunde både regna och snöa in. Statarsystemet upphörde 1945 efter ha varit i bruk i nära 200 år. Systemet hade införts efter tyskt mönster.

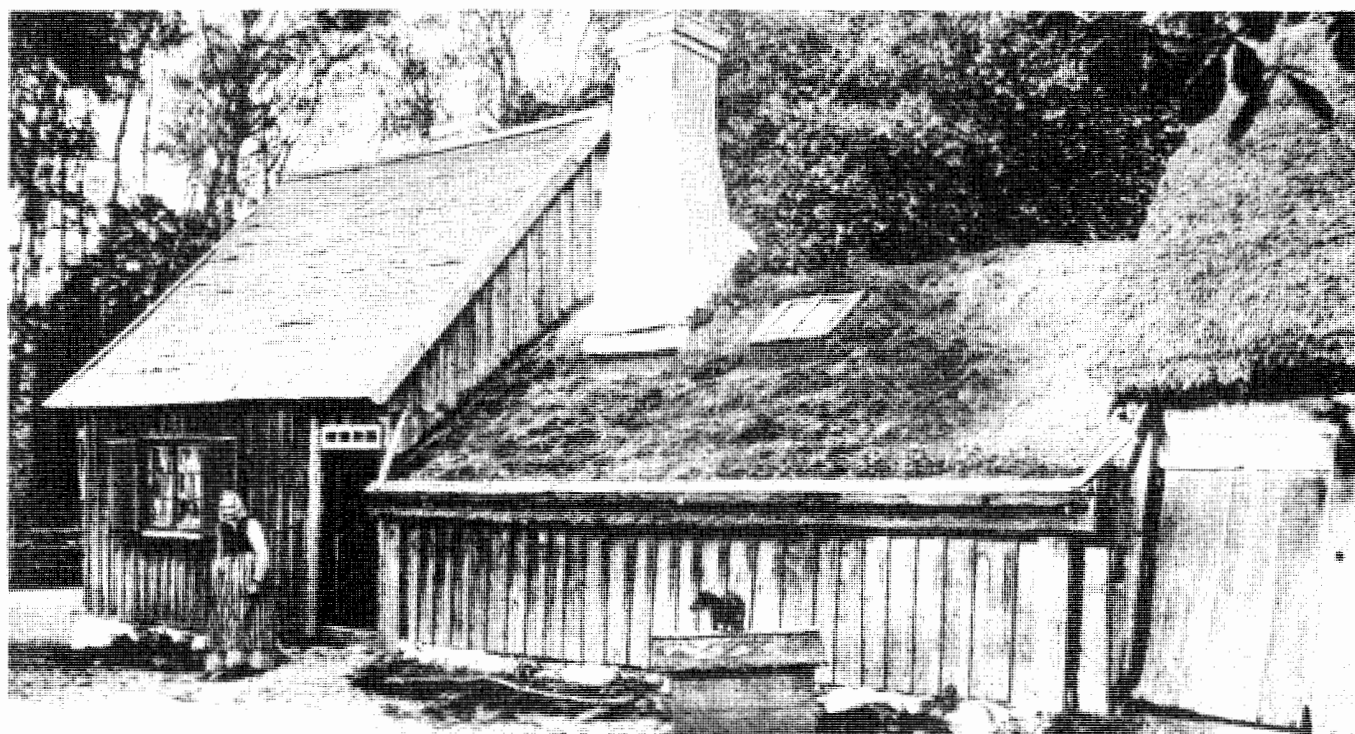
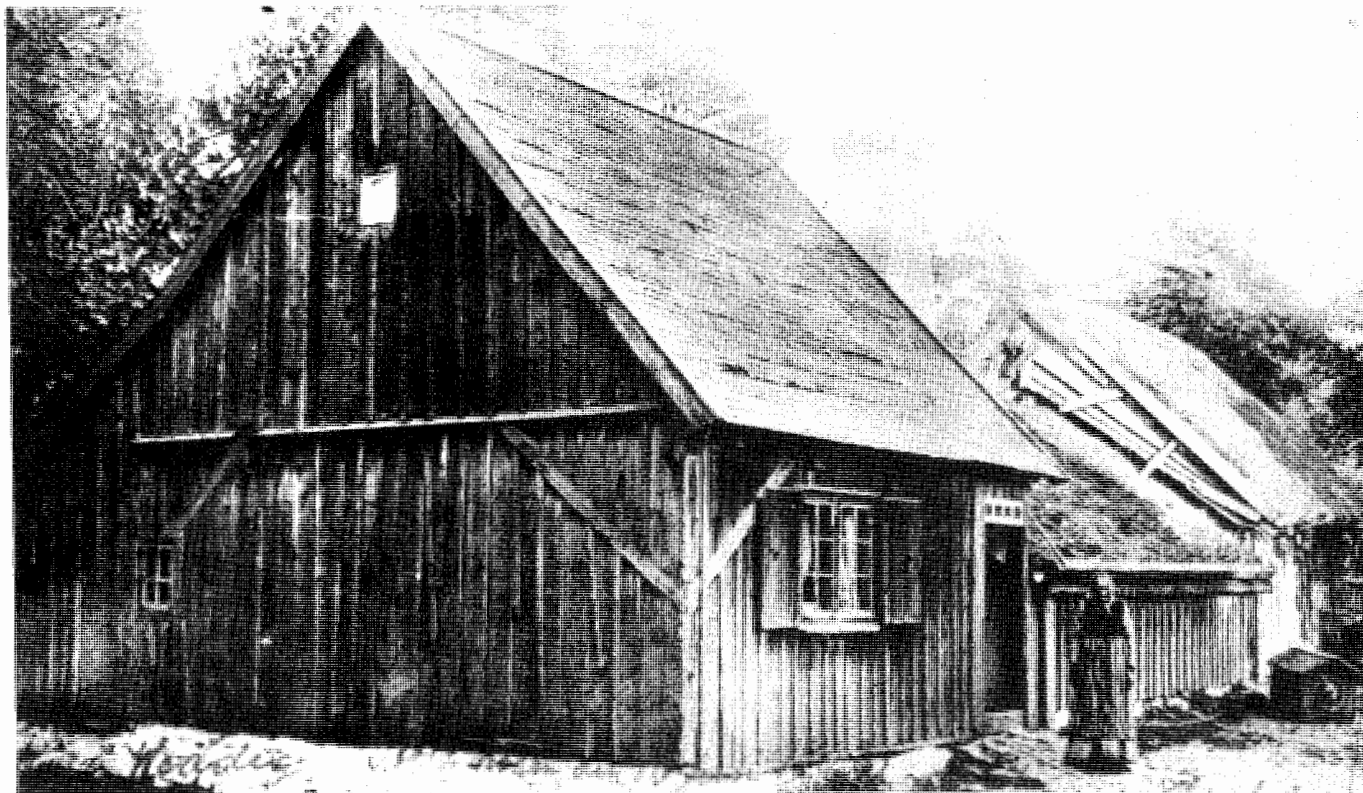
Många andra fattiga och lösdrivare bodde i backstugor. De ägde husen men inte marken. De fick klara sig genom tiggeri och tillfälliga arbeten hos bönderna.

En ännu primitivare bostadsform var jordstugan som kunde vara ingrävd i en backe. Väggarna var klädda med stora stenar eller bräder. Sådana bostäder fanns kvar ännu i slutet av 1800-talet.

De rika och fattiga

Man kan förstå att dessa människor inte fått någon framskjutande plats i historien, de har helt enkelt glömts bort. I skolan fick man lära sig att våra konungar var stora hjältar när de slogs både utom och inom landet. Verkligheten var helt annan. Man

skövlade landet, våldtog och mördade befolkningen och bar sig illa åt på alla sätt och vis. De människor som togs ut till krigstjänst dog sällan på slagfälten utan istället i dåliga baracker av sjukdomar och svält.

Ryggåsstuga.